

पठतु संस्कृतम्

शिक्षा

व्याकरणम्

शतृ-प्रत्ययः पुल्लिङ्गः - 2

शतृ-प्रत्ययः पुल्लिङ्गः

पठन् पठन्तौ पठन्तः

- छात्रः पठति। छात्रः लिखति।
छात्रः **पठन्** लिखति।
- छात्रौ पठतः। छात्रौ लिखतः।
छात्रौ **पठन्तौ** लिखतः।
- छात्राः पठन्ति। छात्राः लिखन्ति।
छात्राः **पठन्तः** लिखन्ति।

शतृ-प्रत्ययः पुल्लिङ्गः

पठति

पठन्
लिखन्
पश्यन्
हसन्
नमन्

पठन्तौ
लिखन्तौ
पश्यन्तौ
हसन्तौ
नमन्तौ

पठन्तः
लिखन्तः
पश्यन्तः
हसन्तः
नमन्तः

लिखति

पशयति

हसति

नमति

शतृ-प्रत्ययः पुल्लिङ्गः

१. शृणोति
२. बध्नाति
३. रोदिति
४. शक्नोति
५. जानाति
६. क्रीणाति
७. आप्नोति
८. गृह्णाति
९. ददाति
१०. बिभेति

१. शृणोति	शृण्वन्ति
२. बध्नाति	बध्नन्ति
३. रोदिति	रुदन्ति
४. शक्नोति	शक्नुवन्ति
५. जानाति	जानन्ति
६. क्रीणाति	क्रीणन्ति
७. आप्नोति	आप्नुवन्ति
८. गृह्णाति	गृह्णन्ति
९. ददाति	ददति
१०. बिभेति	बिभ्यति

शतृ-प्रत्ययः पुल्लिङ्गः

एकवचनम्	बहुवचनम्
कुर्वन्	कुर्वन्तः
शृण्वन्	शृण्वन्तः
क्रीणन्	क्रीणन्तः
रुदन्	रुदन्तः
शक्नुवन्	शक्नुवन्तः

एकवचनम्	बहुवचनम्
जानन्	जानन्तः
प्राप्नुवन्	प्राप्नुवन्तः
गृह्णन्	गृह्णन्तः
ददत्	ददतः
बिभ्यत्	बिभ्यतः
स्मरन्	स्मरन्तः

शतृ-प्रत्ययः पुल्लिङ्गः

रवीन्द्रः पुत्रं गृह्णन् यानम् आरूढवान् ।

अरविन्दः गीतं शृण्वन् चित्रं लिखति ।

बालकः कन्दुकं क्रीणन् मार्गं पश्यति ।

पिता कार्यं कुर्वन् पुत्रं दृष्टवान् ।

शिशुः रुदन् पितामहीम् आहूतवान् ।

कार्यकर्तारः कार्यं कुर्वन्तः गीतं गीतवन्तः ।

बालाः सर्पात् बिभ्यतः धावितवन्तः ।

शिक्षकः उत्तरं ददत्³ कक्ष्यातः गतवान् ।

शतृ-प्रत्ययः पुल्लिङ्गः

१.	शृणोति	शृण्वन्ति	शृण्वन्,	शृण्वन्तः
२.	बध्नाति	बध्नन्ति	बध्नन्,	बध्नन्तः
३.	रोदति	रुदन्ति	रुदन्,	रुदन्तः
४.	शक्नोति	शक्नुवन्ति	शक्नुवन्,	शक्नुवन्तः
५.	जानाति	जानन्ति	जानन्,	जानन्तः
६.	क्रीणाति	क्रीणन्ति	क्रीणन्,	क्रीणन्तः
७.	आप्नोति	आप्नुवन्ति	आप्नुवन्,	आप्नुवन्तः
८.	गृह्णाति	गृह्णन्ति	गृह्णन्,	गृह्णन्तः
९.	ददाति	ददति	ददत्,	ददतः
१०.	बिभेति	बिभ्यति	बिभ्यत्,	बिभ्यतः

शतृ-प्रत्ययः पुल्लिङ्गः

१. गृह्णाति	गृह्णन्,	गृह्णन्तः
२. क्रीणाति	क्रीणन्,	क्रीणन्तः
३. रोदिति	रुदन्,	रुदन्तः
४. ददाति	ददत्,	ददतः
५. करोति	कुर्वन्,	कुर्वन्तः
६. शक्नोति	शक्नुवन्,	शक्नुवन्तः
७. बिभेति	विभ्यत्,	विभ्यतः
८. आप्नोति	आप्नुवन्,	आप्नुवन्तः
९. बध्नाति	बध्नन्,	बध्नन्तः
१०. शृणोति	शृण्वन्,	शृण्वन्तः

शतृ-प्रत्ययः पुल्लिङ्गः

उदा - नर्तकाः गीतं . शृण्वन्तः . (शृण्वन्ति) नर्तितवन्तः ।

नर्तकाः गीतं शृण्वन्तः नर्तितवन्तः ।

१. छात्राः रुदन्तः(रुदन्ति) पाठं लिखितवन्तः ।
२. भक्ताः जपं कुर्वन्तः (कुर्वन्ति) आनन्दम् अनुभवन्ति ।
३. अर्चकाः तीर्थं ददन्तः (ददन्ति) उपविष्टवन्तः सन्ति ।
४. शिक्षकाः पुस्तकानि क्रीणन्तः(क्रीणन्ति) शालाम् आगतवन्तः ।
५. विद्यार्थिनः शिक्षकेभ्यः बिभ्यन्तः(बिभ्यन्ति) गृहपाठं समापितवन्तः ।
६. अभिमानिनः पक्षस्य ध्वजं आपणेषु बध्नन्तः .. (बध्नन्ति) अग्रे गतवन्तः ।

१०८०-पट्टरागः पल्लिवद्वाः

IV. आवरणे दत्तानां क्रियापदानाम् शत्रन्तपुंलिङ्गैकवचनान्तेन रूपेण रिक्तस्थानानि पूरयत ।

(गृह्णाति, बध्नाति, जानाति, प्राप्नोति, रोदिति, शक्नोति, बिभेति)

उदा - सुग्रीवः रुदन् रामस्य साहाय्यं पृष्टवान् ।

१. सः कार्यं कर्तुं शक्नुवन् अपि तूष्णीं स्थितवान् ।

२. शङ्करः प्रादेशिकभाषां जानन् ...अपि स्वमातृभाषया एव उत्तरितवान् ।

३. सर्वेशः नूतनान् अनुभवान् प्राप्नुवन् कार्यश्रेण्याम् अग्रे गतवान् ।

४. पद्भुः दण्डं गृह्णन् मार्गं चलति ।

५. नर्तकः पादयोः किङ्किणीं बध्नन् शीघ्रं धावितवान् ।

६. दुष्टास् विभ्यत् कर्मकरः कार्ये दोषं कृतवान् ।

सन्धिः

स्वराः

अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ लृ ए ऐ ओ औ अं अः

ह्रस्वाः स्वराः

अ इ उ ऋ लृ

दीर्घाः स्वराः

आ ई ऊ ऋ ए ऐ ओ औ

अनुस्वारः

अं

विसर्गः

अः

व्यञ्जनानि

क् ख् ग् घ् ङ्
च् छ् ज् झ् ञ्
ट् ठ् ड् ढ् ण्
त् थ् द् ध् न्
प् फ् ब् भ् म्
य् र् ल् व्
श् ष् स् ह्

- वर्गीय
- अवर्गीय
- अल्पप्राण
- महाप्राण
- अनुनासिक
- कर्कश
- मृदु

वर्गीय-व्यञ्जनानि

अवर्गीय-व्यञ्जनानि

क् ख् ग् घ् ङ्	कवर्ग
च् छ् ज् झ् ञ्	चवर्ग
ट् ठ् ड् ढ् ण्	टवर्ग
त् थ् द् ध् न्	तवर्ग
प् फ् ब् भ् म्	पवर्ग

य्	र्	ल्	व्
श्	ष्	स्	ह्

अल्पप्राण व्यञ्जनानि

क् ग्

च् ज्

ट् ड्

त् द्

प् ब्

महाप्राण व्यञ्जनानि

ख् घ्

छ् झ्

ठ् ढ्

थ् ध्

फ् भ्

अनुनासिक व्यञ्जनानि

ङ्

ञ्

ण्

न्

म्

कर्कश-व्यञ्जनानि

क् ख्
च् छ्
ट् ठ्
त् थ्
प् फ्
श् ष् स्

मृदु-व्यञ्जनानि

ग् घ् ङ्
ज् झ् ञ्
इ ह् ण्
द् ध् न्
ब् भ् म्
य् र् ल् व् ह्

जश्त्व-सन्धिः

क् ख् ग् घ् + स्वराः / मृदु-व्यञ्जनानि	= ग्
च् छ् ज् झ् + स्वराः / मृदु-व्यञ्जनानि	= ज्
ट् ठ् ड् ढ् + स्वराः / मृदु-व्यञ्जनानि	= ड्
त् थ् द् ध् + स्वराः / मृदु-व्यञ्जनानि	= द्
प् फ् ब् भ् + स्वराः / मृदु-व्यञ्जनानि	= ब्

जश्त्व-सन्धिः

ग्, ज्, झ्, द्, ब्

वाक् + ईशः	= वागीशः
अच् + अन्तः	= अजन्तः
पट् + आननः	= षडाननः
जगत् + ईशः	= जगदीशः
सुप् + अन्तः	= सुबन्तः
कुर्यात् + रामः	= कुर्याद्रामः

श्चुत्व-सन्धिः

स्	श्	श्
त थ द ध न	+ च छ ज झ ञ	= च छ ज झ ञ

श्चुत्व-सन्धिः

स्	श्	श्
त थ द ध न	+ च छ ज झ ञ	= च छ ज झ ञ

- हरिस् + शेते = हरिश्शेते (स् + श् = श्)
- लक्ष्मणस् + च = लक्ष्मणश्च (स् + च् = श्)
- मरुत् + चलति = मरुच्चलति (त् + च् = च्)
- शरत् + चन्द्रः = शरच्चन्द्रः (त् + च् = च्)
- मृत् + शकटिका = मृच्छकटिका (त् + श् = च्)
- कस् + चन् = कश्चन (स् + च् = श्)
- तत् + चिन्तयम् = तच्चिन्तयम् (त् + च् = च्)
- कियत् + चिरम् = कियच्चिरम् (त् + च् = च्)

* मृच्छकटिका

श्चुत्व-सन्धिः

स्	श्	श्
त थ द ध न	+	=
	च छ ज झ ञ	च छ ज झ ञ

उत् + जीवयति

उद् + जीवयति

उज् + जीवयति

उज्जीवयति

(जश्त्व-सन्धिः)

(श्चुत्व-सन्धिः)

तत् + ज्ञात्वा

तद् + ज्ञात्वा

तज् + ज्ञात्वा

तज्ज्ञात्वा

(जश्त्व-सन्धिः)

(श्चुत्व-सन्धिः)

श्चुत्व-सन्धिः

स्	श्	श्
त थ द ध न	+ च छ ज झ ञ	= च छ ज झ ञ

शिशुस् + शेते

शिशुश्शेते

रामस् + शालाम्

रामश्शालाम्

सन् + जयः

सञ्जयः

तत् + छाया

तच्छाया

एतत् + च

एतच्च

श्चुत्व-सन्धिः

स्	श्	श्
त थ द ध न	+ च छ ज झ ञ	= च छ ज झ ञ

सत् + चित्

सच्चित्

बृहत् + छत्रम्

बृहच्छत्रम्

तत् + ज्वलति

तज्ज्वलति

विद्युत् + जिह्वः

विद्युज्जिह्वः

सत् + जनः

सज्जनः

श्चुत्व-सन्धिः

स्	श्	श्
त थ द ध न	+ च छ ज झ ञ	= च छ ज झ ञ

विशणुश्चालयति

गुणिञ्जयः

नदीश्च

अन्यच्छत्रम्

विपच्च

विशणुस् + चालयति

गुणिन् + जयः

नदीस् + च

अन्यत् + छत्रम्

विपत् + च

श्चुत्व-सन्धिः

स्	श्	श्
त थ द ध न	+ च छ ज झ ञ	= च छ ज झ ञ

उच्चाटनम्

उत् + चाटनम्

सच्चशक्तिः

सत् + शक्तिः

सुहृज्जगाम

सुहृत् + जगाम

सुहृज्जटायुः

सुहृत् + जटायुः

तज्जीवनम्

तत् + जीवनम्

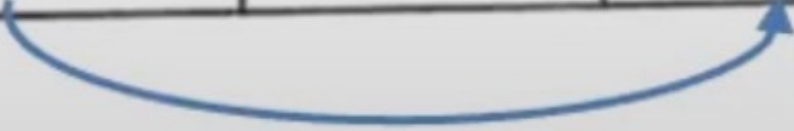
श्चुत्व-सन्धिः

स्	श्	श्
त थ द ध न	+ च छ ज झ ञ	= च छ ज झ ञ

ष्टुत्व-सन्धिः

स्	ष्	ष्
त्	त्	त्
थ्	थ्	थ्
द्व	द्व	द्व
ध्	ध्	ध्
न्	ण्	ण्

ष्टुत्व-सन्धिः

स्	ष्	ष्
त्	ट्	ट्
थ्	ठ्	ठ्
द्	ड्	ड्
ध्	ढ्	ढ्
न्	ण्	ण्

- बृहत् + टीका = बृहट्टीका (त् + ट् = ट्)
- उत् + टङ्कनम् = उट्कङ्कनम् (त् + ट् = ट्)
- धनुस् + टङ्कारः = धनुष्टङ्कारः (स् + ट् = ष्)
- कन्यास् + षोडश = कन्याष्षोडश (स् + ष् = ष्)
- बालिकास् + षोडश = बालिकाष्षोडश (स् + ष् = ष्)

ष्टुत्व-सन्धिः

स्	ष्	ष्ट
त्	र	र
थ्	र	र
द्	र	र
ध्	र	र
न्	ण्	ण्

पतत् + डमरुकम्

पतद् + डमरुकम् (जश्त्व-सन्धिः)

पतङ् + डमरुकम् (ष्टुत्व-सन्धिः)

पतङ्डमरुकम्

तत् + डोलायमानम्

तद् + डोलायमानम् (जश्त्व-सन्धिः)

तङ् + डोलायमानम् (ष्टुत्व-सन्धिः)

तङ्डोलायमानम्

ष्टुत्व-सन्धिः

स्	ष्	ष्ट
त्	ट्	ट्ट
थ्	ठ्	ठ्ठ
द्	ड्	ड्ड
ध्	ढ्	ढ्ढ
न्	ण्	ण्ण

तत् + टीका

तट् टीका

दलास् + षट्

दला ष्षट्

चक्रिन् + ढौकसे

चक्रि ण्ढौकसे

असकृत् + टङ्कनम्

असकृट् टङ्कनम्

बालिकास् + षोडश

बालिका ष्षोडश

ष्टुत्व-सन्धिः

स्	ष्	ष्ट
त्	ट्	ट्
थ्	ठ्	ठ्
द्	ड्	ड्
ध्	ढ्	ढ्
न्	ण्	ण्

एतड्डमरुकम्

एतत् + डमरुकम्

सट्टिप्पणी

सत् + टिप्पणी

बालष्ण्ठः

बालस् + षण्ठः

नदड्डमरुकम्

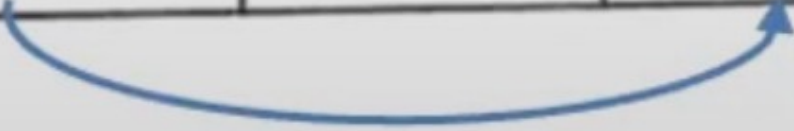
नदत् + डमरुकम्

असकृड्डयनम्

असकृत् + डयनम्

ष्टुत्व-सन्धिः

स्	ष्	ष्
त्	त्	त्
थ्	थ्	थ्
द्व्	द्व्	द्व्
ध्	ध्	ध्
न्	ण्	ण्

सन्धिः

जश्त्व-सन्धिः

क् ख् ग् घ् + स्वराः / मृदु-व्यञ्जनानि = ग्
च् छ् ज् झ् + स्वराः / मृदु-व्यञ्जनानि = ज्
ट् ठ् ड् ढ् + स्वराः / मृदु-व्यञ्जनानि = ड्
त् थ् द् ध् + स्वराः / मृदु-व्यञ्जनानि = द्
प् फ् ब् भ् + स्वराः / मृदु-व्यञ्जनानि = ब्

श्चुत्व-सन्धिः

स्	श्	श्
त थ द ध न	+	=
च छ ज झ ञ		च छ ज झ ञ

ष्टुत्व-सन्धिः

स्	ष्	ष्
त् थ् द् ध् न्		
ट् ठ् ड् ढ् ण्		ट् ठ् ड् ढ् ण्